

BÉRES NÓRA*

UKRAJNA ESETE A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁGGAL: REMÉNYEK ÉS REALITÁSOK

<https://doi.org/10.51783/ajt.2022.4.02>

Alig maradt a nemzetközi jognak olyan területe, amelyet Oroszország Ukrajna elleni agressziója nem érint, és nem képez kivételt ez alól a nemzetközi büntetőjog sem. Mi több, az orosz–ukrán háború kapcsán vizsgálható büntetőjogi kérdések száma kifejezetten széles skálán mozog, és jelen tanulmány célja, hogy ezen a skálán végighaladjon, az elemzés középpontjába Ukrajna Nemzetközi Büntetőbíróság előtti helyzetét állítva. Ennek keretében az első bemutatni kívánt kérdés, hogy hogyan került az ukrajnai eset a Nemzetközi Büntetőbíróság elé, és miként indult meg az eljárás a Római Statútum 43 részes állama közbenjárásának köszönhetően. A joghatósági kérdések megértéséhez ezt követően számba kell vennünk a nemzetközi fegyveres konfliktusban részt vevő felek jogállását, különösen Ukrajnát a Római Statútum 12. cikk (3) bekezdése alapján, azaz, hogy mit jelent a gyakorlatban egy harmadik állam részéről a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságának önkéntes alávétési nyilatkozattal történő elfogadása. Emellett szükséges a Nemzetközi Büntetőbíróság tárgyi, időbeli, személyi és területi joghatóságát is szétszálazni az ukrajnai helyzet kapcsán, külön figyelmet szentelve az agresszió kérdésének, vagyis annak, hogy miért lehetetlen a Nemzetközi Büntetőbíróság által egy, a nemzetközi béke ellen elkövetett ilyen súlyos cselekmény megtorlása. Végül érdemes felvázolnunk az eset lehetséges jövőbeli kilátásait is, mind a beteljesülni vélt reményeket, mind a reális kihívásokat felsorakoztatva.

1. HOGYAN KERÜLT UKRAJNA HELYZETE A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG ELÉ?

Noha Oroszország és Ukrajna között már 2014 óta nemzetközi fegyveres konfliktus¹ áll fenn, és aligha vitatható, hogy a Krim annektálásával is már megvalósult az agresszió tényállása, a két állam háborúja 2022. február 24-én hajnalban új fordulatot vett, amikor is az Orosz Föderáció megindította teljes invázióját délnyugati szom-

* PhD, egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, ÁJK, 3515 Miskolc-Egyetemváros; vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 1123 Budapest, Alkotás utca 55–61. E-mail: nora.beres@uni-miskolc.hu, nora.beres@mfi.gov.hu.

¹ A fegyveres konfliktusok minősítéséről bővebben lásd: HOFFMANN Tamás: „A fegyveres konfliktus minősítési problémái a polgárháborúba történő külföldi katonai beavatkozás esetén” in KIRS Eszter (szerk.): *Egységesedés és szétaggalódás a nemzetközi büntetőjogban* (Miskolc: Studia Iuris Gentium Miskolciensia – Tomus IV 2009) 25–42.

szédja ellen. Az archaikusnak vélt, és a nemzetközi jogi terminológiából 1945 után száműzött „háború” formula használata jelen tanulmányban nem véletlenül olvasható, jelezve, hogy Európában a második világháború óta nem voltunk tanúi agresszióknak, és hogy az orosz annexió azt a letűntnek vélt kort idézi meg döbbenettel és félelemmel kísérve, amikor a fegyveres erőszak bevetését az államok közötti viták természetes és jogszerű rendezési módjának tartották.² Mára azonban a *ius contra bellum* a nemzetközi jog kógens normái közé emelkedett,³ más szóval az államközi erőszak alkalmazása minden körülmények között tilalmazottá vált.⁴

Az orosz–ukrán háború aktuális, jelen sorok írásakor pontosan fél éve tartó szakaszának hajnalán a Nemzetközi Büntetőbíróság (International Criminal Court, a továbbiakban: ICC vagy Bíróság) főügyésze, Karim A. A. Khan QC bejelentette,⁵ hogy a Római Statútum⁶ 15. cikke⁷ alapján *proprio motu* eljárva kérelmet nyújt be

² Az orosz–ukrán háborúról és az államok közötti kényszer alkalmazásáról lásd: HOFFMANN Tamás: „Háború vagy béke? Az államközi erőszak alkalmazásának nemzetközi jogi kérdései az orosz–ukrán konfliktusba” *Közjogi Szemle* 2022/3. 1–13.

³ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya (1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról) 2. cikk (4) bekezdés: „A Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell.”

⁴ KAJTÁR Gábor: „Az erőszak tilalma” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovszerkesztő: SÜLYOK Gábor) 2018, [ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma](https://www.ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma). VALKI László: „Háború, erőszak, agresszió” in KENDE Tamás – NAGY Boldizsár – SONNEVEND Pál – VALKI László (szerk.): *Nemzetközi jog* (Budapest: Wolters Kluwer CompLex Kiadó 2018) 761–767., <https://doi.org/10.55413/9789632959085>; KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog* (Budapest: Osiris Kiadó 2016) 634–638. GLEIDER HERNÁNDEZ: *International Law* (Oxford: Oxford University Press 2019) 348–351.

⁵ ICC, OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A. A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: „I have decided to proceed with opening an investigation”, 28 February 2022, www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qa-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening.

⁶ *Rome Statute of the International Criminal Court*, 38544 U.N.T.S. 2187. Magyarország a Római Statútumot aláírta, ám a ratifikált nemzetközi szerződés promulgációja azóta sem történt meg. A kihirdetés elmaradásának lehetséges okairól lásd: KOVÁCS Péter: „Kátyúba ragadt-e a szekér? (Avagy menthető-e a Nemzetközi Büntetőbíróság római statútuma kihirdetésének elmaradása és magyarítható-e annak hazai hányattatása? Alternatív javaslatok a megoldás irányába...)” *Iustum Aequum Salutare* 2015/2. 61–81. KOVÁCS Péter: „Miért nincs még kihirdetve a Római Statútum? Gondolatok a Római Statútum és az Alaptörvény összeegyeztethetőségének egyszerűségéről” *Állam- és Jogtudomány* 2019/1. 69–90.

⁷ Római Statútum 15. cikk (1) A Főügyési Hivatal hivatalból indíthat nyomozást a Bíróság joghatósága alá tartozó bűncselekményekre vonatkozó információ alapján. [...]

(3) Ha a főügyész megállapítja, hogy a nyomozás megindítása megalapozott, ilyen értelmű, a nyomozás engedélyezése iránti kérelmet nyújt be a tárgyalás-előkészítő kamarához a kérelem alátámasztására összegyűjtött anyagokkal együtt. A sértettek indítványokat nyújthatnak be a tárgyalás-előkészítő kamarához az Eljárási és Bizonyítási Szabályzat alapján.

(4) Ha a tárgyalás-előkészítő kamara a kérelem és az ahhoz csatolt bizonyítói iratok megvizsgálása után úgy dönt, hogy a nyomozás megindítása indokolt, és az ügy valószínűleg a Bíróság joghatósága alá tartozik, engedélyezi a nyomozás megkezdését, anélkül, hogy ez később befolyásolná a Bíróság arra vonatkozó döntését, hogy az ügy a joghatóságába tartozik-e vagy elfogadható.

(5) Ha a tárgyalás-előkészítő kamara megtagadja a nyomozás engedélyezését, az nem zárja ki, hogy később a főügyész ugyanarra az ügyre vonatkozó, új tényeken vagy bizonyítékokon alapuló, újabb kérelmet nyújtson be.

a Bíróság tárgyalás-előkészítő kamarájához nyomozás megindításának engedélyezése céljából. Így Grúzia helyzete⁸ után ez a második olyan, az ICC Főügyészi Hivatala által kezdeményezett büntetőeljárás, amikor egy posztsovjett állam találta magát háborúban Oroszországgal. Abban azonban az ukrainai helyzet mindenképpen úttörőnek számít, hogy a főügyész nyilatkozata után egy nappal életbe lépett egy másik eljárási „trigger” is: tudniillik Ukrajna esetét Litvánia az ICC elé terjesztette a Római Statútum 13. cikk a) pontja,⁹ illetve 14. cikk (1) bekezdése¹⁰ alapján,¹¹ majd néhány nap elteltével a balti államhoz az orosz agressziót kategorikusan elutasítva a Római Statútum további 42 részes állama csatlakozott.¹²

A részes államok eljárás kezdeményezésével kapcsolatban fontos kiemelni, hogy a Bíróság joghatóságát az elé terjesztett helyzettel összefüggésben elkövetett valamennyi bűncselekménnyel kapcsolatban aktiválja, így az utalás nem szorítkozhat például a konfliktusban részes egyik fél, bizonyos politikai kör, valamilyen nemzeti vagy etnikai csoport, rebellis félkatonai szervezet stb. cselekményeire. Az ügyészi autonómia által diktált megközelítést az ICC első főügyésze, Luis Moreno-Ocampo is rögtön tisztázta az ugandai helyzet kapcsán a Bíróság működésének hajnalán, azaz hogy az ICC nemcsak az Úr Ellenállási Hadserege, hanem a kormányzati oldal (azaz a Bíróság eljárását kezdeményező fél) által esetlegesen elkövetett bűncselekmények felett is joghatósággal rendelkezik.¹³ A Főügyészi Hivatal a szelekció effajta tilalmát később az előzetes vizsgálatokról szóló szakpolitikai dokumentumában¹⁴ az ügyészi munkára vonatkozó kiemelt alapelvek (függetlenség, pártatlanság, tárgyilagosság) illusztrálására alkalmazta, továbbá az ügyszelekcióról szóló szakpolitikai dokumentumban ismételtelen hangsúlyozta,¹⁵ később pedig a tárgyalás-előké-

⁸ ICC, Situation in Georgia, ICC-01/15, www.icc-cpi.int/situations/georgia.

⁹ Római Statútum 13. cikk a) A Bíróság joghatóságát egy, az 5. cikkben meghatározott bűncselekmény tekintetében a jelen Statútum rendelkezései szerint akkor gyakorolhatja, ha: a részes állam a 14. cikknek megfelelően a főügyész elé utalja azt az esetet, amellyel kapcsolatban feltehető, hogy egy vagy több ilyen büntetett elkövetek.

¹⁰ Római Statútum 14. cikk (1) Bármely részes állam a főügyész elé terjeszthet olyan helyzetet, amelyben vélhetően a Bíróság joghatóságába tartozó egy vagy több bűncselekményt követtek el, arra kérve a főügyészt, hogy vizsgálja ki a helyzetet annak eldöntésére, hogy egy vagy több meghatározott személy ellen kell-e vádat emelni ezen bűncselekmények elkövetése miatt.

¹¹ A joghatóság gyakorlásának eljárásjogi előfeltételeiről lásd: ÁDÁNY Tamás Vince: *A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága. Előzmények, tendenciák és előfeltételek.* (Budapest: Pázmány Press 2014) 157–238.

¹² 2022. március 2-án Albánia, Ausztrália, Ausztria, Belgium, Bulgária, Kanada, Kolumbia, Costa Rica, Horvátország, Ciprus, Csehország, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Grúzia, Németország, Görögország, Magyarország, Izland, Írország, Olaszország, Lettország, Liechtenstein, Luxemburg, Málta, Új-Zéland, Norvégia, Hollandia, Lengyelország, Portugália, Románia, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország, Svédország, Svájc és az Egyesült Királyság, 2022. március 11-én Észak-Macedónia és Japán, 2022. március 21-én Montenegró, valamint 2022. április 1-jén Chile is csatlakozott Litvániához. Lásd: ICC, Situation in Ukraine, ICC-01/22, www.icc-cpi.int/ukraine.

¹³ ICC, Situation in Uganda, Presidency, Letter of Prosecutor dated 17 June 2004 annexed to Decision Assigning the Situation in Uganda to Pre-Trial Chamber II, 5 July 2004, ICC-02/01.

¹⁴ ICC, OTP, Policy Paper on Preliminary Examinations, November 2013, www.legal-tools.org/doc/acb906/pdf/.

¹⁵ ICC, OTP, Policy paper on case selection and prioritisation, 15 September 2016, www.legal-tools.org/doc/182205/pdf/.

sztító kamara is egyetértett a kongói helyzettel összefüggésben az ügyészség által bevezetett értelmezési gyakorlattal.¹⁶ Noha a részes államok megjelölhetnek bizonyos konkrét eseményeket, személyeket vagy cselekményeket az előterjesztett helyzet kifejtése során, az általánosított erőszak kontextusából csak a Főügyészi Hivatal jogosult konkrét ügyeket kiragadva vádindítványt tenni, vagyis az ügyészi függetlenséggel az is együtt jár, hogy a részes államok által előadottak a nyomozó hatóságot nem kötik.¹⁷

A 13. cikk a) pont végleges formájának elnyerésével a Római Statútum részes államaira egyfajta „házórzó” szerep hárult a Bíróság tárgyi joghatóságába tartozó bűncselekmények „szemmel tartásában”, mely szerep különösen hangsúlyosan jelenik meg azáltal, hogy az adott konfliktus és az ICC elé terjesztő részes állam között semmiféle joghatósági kapcsolatra nincs szükség, még ha sokáig ezt el is homályosította az esetjogban túlsúlyba kerülő, saját konfliktusos helyzetek utalásának tendenciája.¹⁸ Utóbbi egyébként nem szerződésellenes, minthogy azt az ICC Fellebbviteli Kamarája a Katanga és Ngudjolo ügyben is megállapította: „a Statútum nem akadályozza meg, hogy egy állam a Bíróság javára lemondjon saját joghatóságáról”.¹⁹ Ezt a szerepet ugyanakkor csak a Bíróság létrejöttét követően mintegy tizenhat évvel később töltötték be először, amikor Argentína, Chile, Kanada, Kolumbia, Paraguay és Peru a nemzetközi büntetőbírói fórum elé vitte Venezuela helyzetét.²⁰ E gyakorlat azóta sem eresztett gyökeret, és az orosz–ukrán háborút leszámítva nem is említhetünk rá példát. A hiányos praxis oka minden bizonnyal a diplomáciai diszkomfortérzés elkerülésében keresendő, vagyis, hogy diszkrétebb és egyszerűbb a részes államok számára egy kommunikében tájékoztatni az aggodalomra okot adó fejleményekről és az ehhez fűződő álláspontjukról a Bíróságot, semmint barátságatlan államnak tűnni a konfliktussal érintett fél szemében, felvállalva annak minden politikai következményét.

E helyütt még érdemes hozzátenni, hogy ha megtörténik is a 13. cikk a) pontja alapján az utalás, az nem vonja maga után automatikusan a nyomozás megindítását. Az ICC elé terjesztést előzetes vizsgálat követi, mely során a Főügyészi Hivatalnak

¹⁶ ICC, *Democratic Republic of the Congo*, Pre-Trial Chamber I, Decision requesting clarification on the Prosecutor’s Application under Article 58, ICC-01/04-575, 11 October 2010, paras. 6–8.

¹⁷ Rod RASTAN: „Situation and Case: Defining the Parameters” in Carsten STAHN – Mohamed EL ZEIDY (szerk.): *The International Criminal Court and Complementarity: From Theory to Practice* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011) 422., <https://doi.org/10.1017/cbo9781316134115.023>.

¹⁸ Andreas Th. MULLER – Ignaz STEGMILLER: „Self-Referrals on Trial: From Panacea to Patient” *Journal of International Criminal Justice* 2010/8. 1271–1272. <https://doi.org/10.1093/jicj/mqq072>; Darryl ROBINSON: „The Controversy over Territorial State Referrals and Reflections on ICL Discourse” *Journal of International Criminal Justice* 2011/2. 361–364., <https://doi.org/10.1093/jicj/mqr009>.

¹⁹ ICC, *Prosecutor v. Katanga and Ngudjolo*, Appeals Chamber, Judgment on the Appeal of Mr. Germain Katanga against the Oral Decision of Trial Chamber II of 12 June 2009 on the Admissibility of the Case, 25 September 2009, ICC-01/04-01/07-1497, para. 85.

²⁰ ICC, Referral of the situation in Venezuela under Article 14 of the Rome Statute submitted by the Republic of Argentina, Canada, the Republic of Colombia, the Republic of Chile, the Republic of Paraguay and the Republic of Peru, 26 September 2018, www.legal-tools.org/doc/921p01/pdf/.

kell meghoznia a döntést a Római Statútum 53. cikk (1) bekezdése²¹ értelmében az eljárás folytatása észszerű alapjának fennállásáról.

A Bíróság történetében eddig példa nélkülinek mondható közös kiállítás nemcsak a nemzetközi közösség hangjának hallatása miatt számít jelentős mérföldkönek, hanem nemzetközi büntetőjogi szempontból is fontos következményekkel jár. Ily módon ugyanis a részes államok lebontottak egy lényeges eljárási akadályt a Főügyészi Hivatal előtt, nevezetesen a tárgyalás-előkészítő kamara nyomozást engedélyező határozatának szükségességét. Utóbbi a főügyész által a Római Statútum 15. cikke alapján, saját hatáskörben indított eljárásainak garanciális előfeltétele, a fékek és ellensúlyok egyik megnyilvánulási formája az ICC demokratikusan atipikus szervezeti struktúrájában.²² Mindazonáltal a részes államok közös utalásának köszönhetően nincs már többé szükség a tárgyalás-előkészítő kamara külön engedélyére, és a Főügyészi Hivatal zöld lámpát kapva kezdheti meg munkáját.

A fentiek tükrében, még ugyanazon a napon, 2022. március 2-án az ICC főügyésze bejelentette,²³ hogy megnyitja a nyomozást az ukrajnai helyzet kapcsán, melynek legitimitációját további négy állam utólagos csatlakozása a közös utaláshoz csak még inkább megerősítette.²⁴

2. A JOGHATÓSÁG ELŐFELTÉTELEINEK MEGTEREMTÉSE AZ UKRAJNAI HELYZETBEN

A joghatósági kérdések számbavételét megelőzően mindenképp szükséges rögzíteni a fegyveres konfliktusban részt vevő államok ICC előtti jogállását, minthogy sem Oroszország, sem Ukrajna nem részes fél a Római Statútumban. Utóbbi ennek

²¹ Római Statútum 53. cikk (1) A főügyész a hozzá eljuttatott információ értékelése után megindítja a nyomozást, kivéve, ha úgy dönt, hogy a jelen Statútum szerint az eljárás megindítása nem megalapozott. A határozathozatal során a főügyész figyelembe veszi, hogy:

- a) a birtokában lévő adatok alapján alaposan feltehető-e, hogy a Bíróság joghatósága alá tartozó bűntettet követtek vagy követnek el;
- b) Az ügy a 17. cikk szerint elfogadható-e, vagy az lenne-e; és
- c) A cselekmény súlyára és a sértettek érdekeire tekintettel, alapos okkal feltehető-e, hogy a nyomozás nem szolgálná az igazságszolgáltatás érdekét.

Ha a főügyész megállapítja, hogy nincs alapos ok az eljárás megindítására és a megállapítás kizárólag a (c) ponton alapul, tájékoztatja a tárgyalás-előkészítő tanácsot.

²² Az ICC szervezeti struktúráját azért nevezem demokratikusan atipikusnak, mert valamennyi nemzetközi büntetőbírósághoz hasonlóan, az ügyészség itt is a bírósági szervezetrendszer integráns részét képezi. A Bíróság szervezetéről és igazgatásáról lásd: William A. SCHABAS: *An Introduction to the International Criminal Court* (Cambridge: Cambridge University Press 2017) 360–401.

²³ ICC, OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A. A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Receipt of Referrals from 39 States Parties and the Opening of an Investigation, 2 March 2022, www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states.

²⁴ ICC, OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A. A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Additional Referrals from Japan and North Macedonia; Contact portal launched for provision of information, 11 March 2022, www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-additional-referrals-japan-and.

ellenére kétszer is hozzájárulását adta a Római Statútum 12. cikk (3) bekezdése²⁵ alapján tett egyoldalú állami aktusokkal, hogy az ICC *ad hoc* jelleggel joghatóságot gyakoroljon az állam területén feltételezhetően elkövetett nemzetközi bűncselekmények felett.²⁶ Az első ilyen nyilatkozattétellel²⁷ az ukrán parlament a 2013. november 21. és 2014. február 22. közötti intervallumra nyitott időablakot a Majdan téri tüntetésekkel kapcsolatos incidensek miatt a Bíróság joghatóság-gyakorlásának, míg a Krím-félsziget elcsatolása után tett második deklarációval²⁸ a felhatalmazást 2014. február 20-tól kezdődően határozatlan időre meghosszabbította. A büntetőtranszfer tehát az *ad hoc* nyilatkozatokkal megtörtént, Ukrajna a joghatóság gyakorlásának előfeltételeit megteremtette, ezzel pedig funkcionálisan és partikulárisan olyan jogállásba került, mint a Római Statútum részes államai, anélkül persze, hogy *de iure* azzá vált volna.

Ukrajna önkéntes alávetési nyilatkozatai tükrében tehát a Főügyészi Hivatal nyomozása nemcsak az orosz–ukrán háború aktuális, 2022. február 24. óta tartó szakaszának eseményeit, hanem a 2013. november 21. után, a helyzet kontextusában elkövetett valamennyi nemzetközi bűncselekményt lefedi. Habár Oroszország még az aláírását is visszavonta a Római Statútumtól miután a Főügyészi Hivatal 2016 végén az aktuálisan zajló előzetes vizsgálatokról szóló jelentését²⁹ közzétette, a Bíróság a 12. cikk (3) bekezdése szerinti nyilatkozatok alapján bármilyen, azaz orosz állampolgárságú terheltekkel szemben is eljárhat, amennyiben Ukrajna területén követnek el népiirtást, emberiség elleni vagy háborús bűncselekményeket. Ezzel szemben az agresszió bűncselekményére vonatkozó joghatósági korlátok nem teszik lehetővé, hogy az ICC az orosz invázióval összefüggésben eljárjon.³⁰

²⁵ Római Statútum 12. cikk (3) Ha a Bíróság joghatóságának olyan állam általi elfogadása szükséges a (2) bekezdés alapján, amely jelen Statútumnak nem részes állama, akkor az adott állam a Bíróság hivatalvezetőjéhez benyújtott nyilatkozatával elfogadhatja a kérdéses bűncselekmény vonatkozásában a Bíróság joghatóság-gyakorlását. Az elfogadó állam késedelem és kivétel nélkül köteles együttműködni a Bírósággal a IX. fejezetben meghatározottak szerint.

²⁶ ICC, Jurisdiction in the general situation, www.icc-cpi.int/ukraine.

²⁷ Letter of the Embassy of Ukraine to the Kingdom of the Netherlands on accepting the exercise of jurisdiction by the International Criminal Court on the basis of the Declaration of Verkhovna Rada of Ukraine, www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf.

²⁸ Letter of the Minister for Foreign Affairs of Ukraine on accepting the exercise of jurisdiction by the International Criminal Court on the basis of the Declaration of Verkhovna Rada of Ukraine, www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf#search=ukraine.

²⁹ ICC, OTP, Report on Preliminary Examination Activities (2016), 14 November 2016, www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf.

³⁰ Sergey SAYAPIN: „Russia Withdrawal of Signature from the Rome Statute Would Not Shield its Nationals from Potential Prosecution at the ICC” *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law* 21 November 2016, www.ejiltalk.org/russias-withdrawal-of-signature-from-the-rome-statute-would-not-shield-its-nationals-from-potential-prosecution-at-the-icc/.

2.1. A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG, AZ OROSZ–UKRÁN KONFLIKTUS ÉS AZ AGRESSZIÓ

Míg a népirtás, az emberiesség elleni és a háborús bűncselekmények esetén azt mondhatjuk, hogy az ICC joghatósága, ha kihívásokkal tarkítva is, de erős lábakon áll, az agresszió tekintetében, nem kissé eufemisztikusan fogalmazva, mérsékeltbb derűlátás indokolt. Tekintve, hogy a Bíróság agresszió feletti joghatóságának feltételei még a másik három nemzetközi bűncselekménynél is komplexebbek, a hatályos jogszabályi keretrendszer nem teszi lehetővé az ICC eljárását.

Először is, az ICC agresszió feletti joghatóságának megállapítása során mind az agresszor, mind az áldozat állam tekintetében meg kell vizsgálnunk, hogy részes felek-e a Római Statútumban. Ahogyan arról az imént már szó esett, ennek a feltételnek sem az Orosz Föderáció, sem Ukrajna tesz eleget: a Bíróság joghatóságának előfeltételeit utóbbi a 12. cikk (3) bekezdés szerinti önkéntes alávetési nyilatkozattal teremtette meg. Az ukrán külügyminiszter 2015. szeptemberi egyoldalú állami aktusában³¹ emberiesség elleni és háborús bűncselekmények feletti joghatóság-gyakorlásra hatalmazta fel a Bíróságot, a hivatalvezetőnek címzett levélben agresszióról nem esik szó. Utóbbi persze azzal is indokolható, hogy az agresszió bűncselekményével kapcsolatos rendelkezések, az ún. kampalai kiegészítések akkor még nem léptek hatályba, arra 2018. július 17-ig kellett várnunk. Jóllehet a Főügyészi Hivatalt az *ad hoc* nyilatkozatban felsorolt cselekmények és azok büntetőjogi minősítése nem köti, az agresszió jogi sorsa e ponton valószínűsíthetően elválik a másik három nemzetközi bűncselekménytől. A szakirodalomban ugyanis vitatott, hogy a 12. cikk (3) bekezdése egyáltalán megalapozhatja-e az ICC agresszió feletti joghatóságát, főképp a rendelkezés időbeli flexibilitást lehetővé tevő karakterét számba véve. Hiszen a 12. cikk (3) bekezdését tipikusan közelmúltbeli eseményekre alkalmazzák a nem részes államok, vagyis értelemszerűen olyan időszakra, amikor a Római Statútum (még) nem volt hatályban a nyilatkozatot tevő államban.³²

Másodszor, még ha el is fogadnánk, hogy az *ad hoc* nyilatkozat megfelelő egyoldalú állami aktus az agressziós eljárás megindításához, és Ukrajna tenne még egy 12. cikk (3) bekezdés szerinti deklarációt, számba kell vennünk Oroszország jogállását. Noha kétségtől a kampalai kiegészítések hatályba lépésével az agresszió tekintetében egy *sui generis* joghatósági alrendszer jött létre egy egyébként is

³¹ Lásd: 27. lj.

³² Dapo AKANDE – Antonios TZANAKOPOULOS: „Treaty Law and ICC Jurisdiction Over the Crime of Aggression” *European Journal of International Law* 2018/3. 954., <https://doi.org/10.1093/ejil/chy059>; Carsten STAHN: „The ‘End’, the Beginning of the ‘End’ or the ‘End of the Beginning’? Introducing Debates and Voices on the Definition of Aggression” *Leiden Journal of International Law* 2010/4. 880., <https://doi.org/10.1017/s0922156510000427>; Carrie McDUGALL: *The Crime of Aggression Under the Rome Statute of the International Criminal Court* (Cambridge: Cambridge University Press 2013) 264., <https://doi.org/10.1017/cbo9780511894589.004>; Astrid Reisinger CORACINI: „The International Criminal Court’s Exercise of Jurisdiction Over the Crime of Aggression – At Last... In Reach... Over Some” *Goettingen Journal of International Law* 2010/2. 781. Claus KRESS – Leonie von HOLTENDORFF: „The Kampala Compromise on the Crime of Aggression” *Journal of International Criminal Justice* 2010/5. 1214., <https://doi.org/10.1093/jicj/mqq069>.

összetett és sajtósági *sui generis* joghatósági rendszerben, egy bizonyos szempontból a képlet egyszerűen kiszámítható: nem képzelhető el olyan helyzet, amikor a Bíróság eljár egy nem részes állam agressziós cselekménye okán. Illetve, hogy egész pontosak legyünk, egy ilyen teoretikus scenárió mégiscsak felvázolható: ha az ENSZ Biztonsági Tanácsa utalja a szóban forgó szituációt az ICC elé.³³ Visszatekintve azonban az elmúlt hetvenhét év gyakorlatára megállapítható, hogy a Biztonsági Tanács még egyszer sem foganatosított kényszerintézkedést állandó tagjaival szemben, és szinte matematikai bizonyossággal állítható, hogy erre most sem fog sor kerülni. A vétőjog blokkoló hatása közvetlenül a teljes katonai megszállás kezdete után megmutatkozott már, amikor 2022. február 26-án Oroszország megakadályozta annak a határozatnak a megszületését a Biztonsági Tanácsban, amely elrendelte volna, hogy Moszkva haladéktalanul hagyjon fel az Ukrajna elleni támadásokkal, és vonjon ki minden csapatot délnyugati szomszédja területéről. Az ENSZ főtitkára, Antonio Guterres a történésekhez hozzászólva megjegyezte, hogy „az ENSZ háborúból született azzal a céllal, hogy véget vessen háborúnak. A mai napon ezt a célt nem sikerült elérnünk. De sosem adhatjuk fel. Adnunk kell a békének még egy esélyt.”³⁴ Ahhoz tehát, hogy az orosz agressziót a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás részéről igazságos megtorlás kísérhesse, a nemzetközi közönségnek másik eszközre (bírói útra) lenne szüksége, ilyen eszköz azonban jelenleg nem áll rendelkezésre.

2.2. A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG, AZ OROSZ–UKRÁN KONFLIKTUS, VALAMINT A NÉPIRTÁS, EMBERIÉSSÉG ELLENI ÉS HÁBORÚS BŰNCSELEKMÉNYEK

Még mielőtt a 2022. február 24-én megindított orosz invázió a Bíróság figyelmét ismét Ukrajnára irányította volna, a helyzetben lefolytatott előzetes vizsgálatot az ICC korábbi főügyésze, Fatou Bensuda 2020 decemberében lezárta, arra a következtetésre jutva, hogy észszerű alappal feltételezhető, hogy emberiesség elleni és háborús bűncselekmények széles körét követték el a megszállt Krím-félsziget és Kelet-Ukrajna területén.³⁵ A nyomozási engedély kérelmezéséről szóló döntés meghozatalát azonban a főügyész asszony már utódjára hagyományozta, mivel nem állt a vádhatóság rendelkezésére elegendő anyagi forrás további nyomozási cselekmények végzéséhez.

³³ A Biztonsági Tanács és az ICC kapcsolatáról lásd: BÉRES Nóra: *A Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetek legfontosabb jogi problémái* (Budapest: Mádl Ferenc Intézet Tudományos Közleményei 2021) 189.

³⁴ UN News, Russia blocks Security Council action on Ukraine, 26 February 2022, news.un.org/en/story/2022/02/1112802.

³⁵ ICC, OTP, Report on Preliminary Examination Activities, 14 December 2020, paras. 277–281.; Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the conclusion of the preliminary examination in the situation in Ukraine 11 December 2020, www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=201211-otp-statement-ukraine.

Az Orosz Föderáció 2022. februárban elkövetett agressziója radikálisan megváltoztatta az ukrajnai konfliktus intenzitását, azt az egész állam területére kiterjedő nemzetközi fegyveres összeütközéssé avanszálva. A teljes ukrajnai invázió megkezdésével, az orosz csapatok által feltételezetten elkövetett nemzetközi bűncselekményekkel, valamint a 43 részes állam közös nyilatkozata által felhatalmazva a Bíróság Főügyési Hivatalának prioritásai egyértelműen megváltoztak, és ahogyan arról korábban már szó esett, 2022. március 2-án megkezdték a nyomozást.

Az ENSZ emberi jogi főbiztosának és számos emberi jogi NGO-nak a jelentéseiben³⁶ olvashatjuk, hogy feltételezhetően az orosz erők széles körben követtek el Ukrajnában az elmúlt hat hónapban az ICC tárgyi (*ratione materiae*) joghatóságába tartozó emberiség elleni és háborús bűncselekményeket. A jelentések a polgári lakosság és a civil infrastruktúra (lakóházak, óvodák, iskolák, szülészeti osztályok, bevásárlóközpontok, színházak, víztározók, villamossági hálózatok stb.) elleni szándékos és megkülönböztetés nélküli támadásokról, valamint tiltott fegyverek (kazettás bombák, foszforbombák stb.) bevetéséről adnak számot. Emellett szemtanúk beszámolóival alátámasztott sokkoló felvételek láttak napvilágot a visszafoglalt Kijev környéki területekről, különösképpen Bucsáról, ahol az utcákat több mint négy száz halott civil (férfiak, nők, gyermekek egyaránt), sok esetben megcsönkített vagy megégetett holtteste borította; az áldozatokon egyúttal kínzásra és szexuális erőszakra utaló jeleket is azonosítottak.³⁷ További riportok arról számolnak be, hogy az elfoglalt területeken az orosz erők szexuális erőszakot vetnek be háborús fegyverként nők, gyermekek és idősek sérelmére.³⁸ Az ENSZ emberi jogi főbiztosa szerint Mariupol 2022. február 24. és május 16. között tartó ostromában mintegy 1348 civil (köztük hetven gyermek) vesztette életét kifejezetten a harcok következtében, és az épületek 95 százaléka megsemmisült vagy megsérült. Az elesettek száma valójában több ezer fővel is magasabb lehet, ám az orosz ellenőrzés alá vont

³⁶ OHCHR, The situation of human rights in Ukraine in the context of the armed attack by the Russian Federation, 24 February – 15 May 2022, www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ua/2022-06-29/2022-06-UkraineArmedAttack-EN.pdf; Amnesty International, „He’s Not Coming Back”: War Crimes in Northwest Areas of Kyiv Oblast (May 2022), www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2022/05/EUR5055612022ENGLISH.pdf; Human Rights Watch, Ukraine: Executions, Torture During Russian Occupation: Apparent War Crimes in Kyiv, Chernihiv Regions (12 May 2022), www.hrw.org/news/2022/05/18/ukraine-executions-torture-during-russian-occupation.

³⁷ Bucha killings raise ‘serious’ questions about possible war crimes: Bachelet, U.N. NEWS, 4 April 2022, news.un.org/en/story/2022/04/1115482; OHCHR, Ensuring accountability for atrocities committed in Ukraine, 27 April 2022, www.ohchr.org/en/statements/2022/04/ensuring-accountability-atrocities-committed-ukraine; Douglas IRVIN-ERICKSON: „Is Russia Committing Genocide in Ukraine?” *Opinio Juris* 21 April 2022, opiniojuris.org/2022/04/21/is-russia-committing-genocide-in-ukraine/; A. Dirk MOSES: „The Ukraine Genocide Debate Reveals the Limits of International Law” *Lawfare* 16 May 2022, www.lawfareblog.com/ukraine-genocide-debate-reveals-limits-international-law; George WRIGHT: „Ukraine war: Is Russia committing genocide?” *BBC* 13 April 2022, www.bbc.com/news/world-europe-61017352.

³⁸ The New York Times, Reports of sexual violence involving Russian soldiers are multiplying, Ukrainian officials say, www.nytimes.com/2022/03/29/world/europe/russian-soldiers-sexual-violence-ukraine.html.

területeken a bizonyítékok gyűjtése nagy mértékben megnehezült.³⁹ A fentiek persze csak kiragadott példák, a Főügyészi Hivatal figyelmére számot tartó incidensek köre valószínűleg ennél jóval szélesebb.

2.3. A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG JOGHATÓSÁGÁNAK SZEMÉLYI ÉS TERÜLETI VONATKOZÁSAI AZ UKRAJNAI HELYZETBEN

Az ICC főügyésze nemcsak az orosz csapatok, illetve az oroszbarát szakadárok, hanem a konfliktusban részt vevő valamennyi fél, tehát az ukrán oldal esetleges bűncselekményeit is vizsgálja, jóllehet 2022 előtt a Főügyészi Hivatal éves, előzetes vizsgálatokról szóló jelentéseiben visszatérően megállapította, hogy az oroszpárti szeparatista erők (Donyecki Népköztársaság, Luhanszki Népköztársaság) súlyosabb természetű és jelentősen szélesebb skálán mozgó bűncselekményeket követnek el az ukrán kormány csapataihoz képest.⁴⁰ A fegyveres konfliktus aktuális szakaszában is döntő többségben az orosz csapatok által feltételezhetően elkövetett bűncselekményekről hallhatunk, de elvétve arról is, hogy az ukrán fegyveres erők megalázó bánásmódban részesítik az orosz hadifoglyokat.

Hasonlóan az ICC eddigi ügyeihez, a komplementaritás elvéből és a Bíróság *ultima ratio* jellegéből kiindulva, az ukrániai helyzet kapcsán is „csak” néhány magas rangú politikai vagy katonai vezetővel, azaz a „nagy halakkal”⁴¹ szembeni büntető-eljárásokra számíthatunk. Ami a 2014-ben elcsatolt Krím félszigeten az Oroszország és Ukrajna közötti nemzetközi fegyveres összeütközés során elkövetett bűncselekményeket illeti, az ICC feltételezhetően a megszálló hatalom krími kormányzásért felelős vezető tisztviselőivel szemben fog letartóztatási parancsot kibocsátani. A Kelet-Ukrajna területén 2014–2022 között zajló „nemzetköziesedett” fegyveres konfliktusban érintett terheltek esetén pedig a grúziai helyzet kapcsán nemrég kérelmezett letartóztatási parancsok szolgáltathatnak kiindulási alapot: a főügyész a *de facto* dél-ozsét kormány három vezetőjével szemben indítványozta nemzetközi elfogatóparancsok kibocsátását.⁴² A konfliktus eszkalációjával persze e személyi kör is potenciálisan ki fog szélesedni.

³⁹ OHCHR, High Commissioner updates the Human Rights Council on Mariupol, Ukraine, www.ohchr.org/en/statements/2022/06/high-commissioner-updates-human-rights-council-mariupol-ukraine.

⁴⁰ ICC, OTP, Report on Preliminary Examination Activities (2019), 5 December 2019, para. 278, www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf.

⁴¹ A „nagy halak” kifejezés a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás szakirodalmának bevett szövege fordulata a legmagasabb rangú állami, politikai, katonai, illetve félkatonai vezetőkre. Lásd: Ward FERDINANDUSSE – Alex WHITING: „Prosecute Little Fish at the ICC” *Journal of International Criminal Justice* 2021/4. 759–781. Elizabeth B. LUDWIN KING: „Big Fish, Small Ponds: International Crimes in National Courts” *Indiana Law Journal* 2015/2. 829–849. Melanie O'BRIEN: „Prosecutorial Discretion as an Obstacle to Prosecution of United Nations Peacekeepers by the International Criminal Court: The Big Fish/Small Fish Debate and the Gravity Threshold” *Journal of International Criminal Justice* 2012/3. 525–545.

⁴² ICC, OTP, Situation in Georgia, Case No. ICC-01/15, Public redacted version of 'Prosecutor's application pursuant to article 58 for warrants of arrest against Mikhail Mindzaev, Gamlet Guchmazov and David Sanakoev', 10 March 2022, ICC-01/15-34-Conf-Exp.

Mint ahogyan korábban már említettük, az ICC joghatóságának előfeltételét az ukrajnai helyzetben a 12. cikk (3) bekezdése alapján tett önkéntes alávetési nyilatkozatok teremtik meg, ezért a területi joghatóság elemzése során először erre a szakaszra érdemes egy pillantást vetnünk. A 12. cikk a Bíróság joghatóság-gyakorlásának előfeltételeit rögzíti, így a Római Statútum rendszerének egyik alapköveként tekinthetünk rá.⁴³ Amellett, hogy szabályozza a joghatóság-gyakorlás előfeltételeit, a statútum területi (*ratione loci*) joghatóságot rendező központi rendelkezéseként funkcionál. Megjegyzendő ugyanis, hogy a Római Statútumnak nincs külön területi joghatóságra vonatkozó cikke, mely észrevétel az időbeli (*ratione temporis*) joghatóságot szabályozó 11. cikkkel⁴⁴ történő összevetés során igazán szembetűnő.⁴⁵ A 12. cikk három bekezdésre oszlik: (1) bekezdése kimondja, hogy az az állam, amelyik a Római Statútum részesévé válik, egyúttal elfogadja a Bíróság joghatóságát a népirtás, az emberiség elleni és háborús bűncselekmények, továbbá az agresszió felett; (2) bekezdése pedig akként rendelkezik, hogy az ICC akkor járhat el, ha az az állam, amelynek a területén a kérdéses cselekmény történt, vagy ha a büntettet hajó vagy légi jármű fedélzetén követték el, a hajó lobogója, vagy a légi jármű lajstromozása szerinti állam, illetve az az állam, amelynek a büntett elkövetésével vádolt személy az állampolgára, a Római Statútum részes állama.

A 12. cikk (2) bekezdés b) pontjából következik, hogy a Bíróság a területi elv alapján nem részes felek állampolgárait is eljárás alá vonhatja. Régóta rögzült szokásjogi szabály, hogy amennyiben személyes vagy funkcionális immunitás nem áll fenn, az államok joghatósággal rendelkeznek olyan bűncselekmények felett, amelyeket külföldi állampolgárok saját államterületükön követnek el (szubjektív területi joghatóság), és ez a joghatóság más államokra vagy nemzetközi büntetőbíróságokra átruházható, függetlenül attól, hogy ehhez az állampolgárság szerinti állam hozzájárult-e.⁴⁶ Mint ahogyan láthatjuk az ukrajnai helyzet kapcsán, a 12. cikk (2) bekezdés b) pontjában rögzített megközelítés a 12. cikk (3) bekezdés alapján indított eljárások területi joghatóságra vonatkozó koordinátáit is meghatározza.

A Római Statútum 12. cikk (3) bekezdése nem részes, azaz harmadik államokra vonatkozik. A rendelkezés a Nemzetközi Jogi Bizottság 1994. évi statútumtervezetének⁴⁷

⁴³ Morten BERGSMO: „The Jurisdictional Regime of the International Criminal Court (Part II, Articles 11–19)” *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 1998/6. 30., <https://doi.org/10.1163/15718179820518601>.

⁴⁴ Római Statútum 11. cikk (1) A Bíróság joghatósága csak a jelen Statútum hatálybalépése után elkövetett bűncselekményekre terjed ki.

(2) Ha egy állam a jelen Statútum hatálybalépése után válik annak részesévé, a Bíróság joghatósága csak a Statútumnak az állam vonatkozásában történő hatálybalépése után elkövetett bűncselekményekre terjed ki, kivéve, ha az adott állam a Statútum 12. cikkének (3) bekezdése szerinti nyilatkozatot tett.

⁴⁵ Stéphane BOURGON: „12. Jurisdiction *ratione temporis*”, „12. Jurisdiction *ratione loci*”, in Antonio CASSESE – Paola GAETA – John R.W.D. JONES (szerk.): *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* (Oxford: Oxford University Press 2002) 560.

⁴⁶ Dapo AKANDE: „The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-Parties: Legal Basis and Limits” *Journal of International Criminal Justice* 2003/1. 621–634.

⁴⁷ „Draft Statute for an International Criminal Court”, in Yearbook of the International Law Commission, Vol. 2, UN Doc. A/CN.4/SER.A/1994/Add.1 (Part 2), www.legal-tools.org/doc/17ad09/.

töredékes öröksége, mely verzió szerint még esetről esetre kellett volna az államoknak a Bíróság joghatóság-gyakorlásába beleegyezniük. A 12. cikk (3) bekezdése értelmében az ICC még azokban a helyzetekben is eljárhat, amikor sem a területi, sem az állampolgárság szerinti állam nem részes fél a Római Statútumban, mi több, az ENSZ Biztonsági Tanácsa sem utalja az adott helyzetet a Főügyész Hivatal elé, feltéve, ha a Bíróság eljárásához a területi vagy személyi elv alapján egyébként joghatósággal rendelkező állam *ad hoc* önkéntes hozzájárulását adja. Továbbá lényeges, hogy e hozzájárulásnak kifejezettnek, egyértelműnek és pontosnak kell lennie a benne szereplő bűncselekmények és helyzet vonatkozásában.⁴⁸

Amennyiben egy harmadik állam a 12. cikk (3) bekezdésével összhangban az ICC joghatóságát elfogadja, ugyanúgy együtt kell működnie a Bírósággal, mint ha részes állam volna. Az Eljárási és Bizonyítási Szabályzat⁴⁹ 44. szabálya⁵⁰ értelmében az *ad hoc* nyilatkozatot tevő állam a Római Statútum 87. cikkében⁵¹ foglal-

⁴⁸ BOURGON (43. lj.) 563.

⁴⁹ Rules of Procedure and Evidence, www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf.

⁵⁰ Eljárási és Bizonyítási Szabályzat 44. szabály (1) A hivatalvezető a főügyész kérésére bizalmas megkeresést intézhet egy olyan államhoz, amely nem részese a Statútumnak, vagy amely a Statútum hatálybalépését követően vált a Statútumban részes állammá, azzal kapcsolatban, hogy szándékában áll-e nyilatkozatot tenni a 12. cikk (3) bekezdése alapján.

(2) Ha egy állam nyilatkozatot nyújt be, vagy ha a hivatalvezetőnek nyilatkozik arról, hogy szándékában áll a 12. cikk (3) bekezdése értelmében nyilatkozatot benyújtani, vagy ha a hivatalvezető jelen szabály (1) alszabálya szerint jár el, a hivatalvezető tájékoztatja az érintett államot arról, hogy a nyilatkozat a 12. cikk (3) bekezdése alapján joghatóság-elismerést von maga után az 5. cikkben szereplő, a helyzet szempontjából releváns bűncselekmények tekintetében, valamint arról, hogy a Római Statútum IX. fejezete és annak a részes államokra vonatkozó szabályai alkalmazandók.

⁵¹ Római Statútum 87. cikk (1) a) A Bíróság jogosult a részes államok együttműködését kérni. A megkereséseket diplomáciai úton, vagy más olyan megfelelő módon továbbítják, amelyet a részes államok a megerősítéskor, az elfogadáskor, a jóváhagyáskor vagy a csatlakozáskor megjelölnek.

A megjelölést később a részes államok az Eljárási és Bizonyítási Szabályzatnak megfelelően módosítják.

b) Amikor célszerű, és az a) pont sérelme nélkül, a megkereséseket az INTERPOL (International Criminal Police Organization), vagy bármely más megfelelő regionális szervezet útján is el lehet juttatni.

(2) Az együttműködés iránti megkereséseket és a kérelmeket alátámasztó dokumentumokat vagy a megkeresett állam hivatalos nyelvén készített fordításban, vagy azzal együtt, avagy a Bíróság valamelyik munkanyelvén küldik meg, az egyes államoknak a megerősítéskor, az elfogadáskor, a jóváhagyáskor vagy a csatlakozáskor tett választásától függően.

A választás későbbi módosítása az Eljárási és Bizonyítási Szabályzatnak megfelelően lehetséges.

(3) A megkeresett állam bizalmasan kezeli az együttműködési kérelmet és a kérelmet alátámasztó dokumentumokat, kivéve, ha a kérelem teljesítéséhez szükséges a nyilvánosságra hozatal.

(4) A jelen fejezet szerint előterjesztett együttműködési kérelmekkel kapcsolatban a Bíróság megtehet minden olyan intézkedést, ideértve az információk megóvása érdekében tett intézkedéseket is, amely szükséges lehet a sértettek, a lehetséges tanúk és családtagjaik biztonságának, illetve testi vagy lelki épségének biztosítása érdekében. A Bíróság kérheti, hogy a jelen Fejezetnek megfelelően rendelkezésre bocsátott információkat olyan módon nyújtsák és kezeljék, amely megvédi a sértettek, lehetséges tanúk vagy családtagjaik biztonságát, illetve testi és lelki épségét.

(5) a) A Bíróság felkérhet olyan államot is, amely a jelen Statútumnak nem részese, hogy a jelen Fejezetnek megfelelően eseti megállapodás, vagy az állammal kötött nemzetközi szerződés alapján, illetve bármely más megfelelő alapon segítséget nyújtson.

tak szerint köteles reagálni az ICC együttműködési megkereséseire, a 89. cikk⁵² és a 92. cikk⁵³ alapján köteles a terheltek átadására, illetve letartóztatására, valamint

b) Amennyiben a Statútumban nem részes állam, amely eseti megállapodást vagy nemzetközi szerződést kötött a Bírósággal, nem teljesíti a megállapodás, vagy a nemzetközi szerződés szerint benyújtott kérelmeket, a Bíróság értesíti erről a részes államok Közgyűlését vagy, ha a Biztonsági Tanács utalta a Bíróság elé az ügyet, a Biztonsági Tanácsot.

(6) A Bíróság kormányközi szervezetektől is kérhet információt vagy dokumentumokat. A Bíróság másfajta együttműködést és segítséget is kérhet, amelyről a szervezettel megállapodik és az összhangban áll annak hatáskörével és mandátumával.

(7) Ha a részes állam a jelen Statútum rendelkezéseivel ellentétben nem tesz eleget az együttműködés iránti megkeresésnek, és ezzel akadályozza a Bíróságot a jelen Statútumban meghatározott feladatai és jogosítványai gyakorlásában, a Bíróság határozatot hozhat erről, és a kérdést a Részes Államok Közgyűlése elé terjeszti, illetve, ha Biztonsági Tanács utalta az ügyet a Bíróság elé, a Biztonsági Tanács elé utalhatja az ügyet.

⁵² Római Statútum 89. cikk (1) A Bíróság bármely olyan államnak előterjeszthet személyek letartóztatására és átadására irányuló megkeresést, a kérelem alátámasztására szolgáló, a 91. cikkben meghatározott anyagokkal együtt, amelynek területén az adott személy található, és az adott állam együttműködését kéri az adott személy letartóztatása és átadása érdekében. A részes államok a jelen Fejezet rendelkezései és nemzeti eljárási szabályaik szerint teljesítik a letartóztatás és az átadás iránti kérelmet.

(2) Ha az a személy, akinek az átadását kérik, a nemzeti bíróság előtt kifogást emel a 20. cikkben írt többszöri eljárás tilalmának elve alapján, a megkeresett állam haladéktalanul tanácskozik a Bírósággal annak eldöntése érdekében, hogy az hozott-e már az ügyben határozatot az elfogadhatóságról. Ha az ügy elfogadható, a megkeresett állam megkezdi a kérelem teljesítését. Ha az elfogadhatóságról szóló határozat elbírálása még függőben van, a megkeresett állam elhalaszthatja a személy átadására vonatkozó kérelem teljesítését, amíg a Bíróság az elfogadhatóságról határoz.

(3) a) A részes állam nemzeti eljárási jogszabályai szerint engedélyezi, hogy átszállítsák a területén azt a személyt, akit egy másik állam a Bíróságnak ad át, kivéve, ha az adott államon történő átszállítás az átadást akadályozná vagy késleltetné.

b) A Bíróság átszállítás iránti megkeresését a 87. cikk szerint továbbítja. A megkeresésnek tartalmaznia kell:

[i] A szállított személy személyleírását;

[ii] Az ügy tényállásának rövid leírását és jogi minősítését;

[iii] A letartóztatási parancsot és az átadás elrendelését;

c) A szállított személyt a szállítás ideje alatt fogva tartják;

d) Nem szükséges engedély, ha a személyt légi úton, és a tranzit állam területén tervezett leszállás nélkül szállítják;

e) Ha előre nem tervezett leszállást hajtanak végre a tranzit állam területén, az adott állam megkövetelheti a b) pont szerint kiállított, átszállítás iránti bírósági megkeresést. A tranzit állam a szállított személyt addig tarthatja fogva, amíg az átszállítás iránti megkeresést megkapja, és az átszállítást ténylegesen végrehajtták, annak a fenntartásával, hogy a jelen pont alkalmazásában foganatosított fogva tartás nem haladhatja meg a 96 órát az előre nem látott leszállástól számítva, ha a megkeresés ezen időszakon belül nem érkezik meg.

(4) Ha az átadni kért személy ellen a megkeresett államban büntetőeljárás folyik, vagy a bírósági átadási kérelem alapjául szolgáló büntetlen kívüli büntett miatt az átadni kért személy szabadságvesztés büntetését tölti, a megkeresett állam, miután úgy döntött, hogy teljesíti a kérelmet, tanácskozik a Bírósággal.

⁵³ Római Statútum (1) Sürgős esetekben a Bíróság kérelmezheti az átadni kért személy előzetes átadási letartóztatását, amíg az átadás iránti megkeresést és az azt alátámasztó iratokat előterjeszti a 91. cikk szerint.

(2) Az átadási letartóztatási kérelmet bármilyen írásbeli közlés továbbítására alkalmas eszköz útján küldik meg, és az tartalmazza:

a) Az átadni kért személy azonosítására alkalmas személyleírását, valamint a személy vélhető tartózkodási helyére vonatkozó adatokat;

a 93. cikk⁵⁴ tükrében köteles az együttműködés bármely más, a Bíróság által kért formájának tanúsítására. Ez az együttműködési kötelezettség azonban nem teljes hatályú, azaz csak azokkal a „kérdéssel bíró cselekményekkel” kapcsolatos eljárási cselekményekre terjed ki, amelyekre a nyilatkozatot tevő állam önkéntes aláve-

b) Azon büntetteknek a rövid leírását, amelyek miatt a személy átadási letartóztatását kéri, továbbá az adott büntettek tényállását kimerítő cselekmények leírását, ideértve, amennyiben lehetséges, a büntettek elkövetésének idejét és helyét;

c) Az adott személy elleni letartóztatási parancs, vagy a bűnösségét megállapító ítélet létezésének igazolását tartalmazó nyilatkozatot; és

d) Nyilatkozatot arról, hogy az adott személyre vonatkozó átadási kérelmet fognak küldeni.

(3) Az átadási letartóztatásban lévő személy szabadon bocsátható, ha a megkeresett állam nem kapja meg a 91. cikk szerinti átadási kérelmet és az azt alátámasztó dokumentumokat az Eljárási és Bizonyítási Szabályzatban megjelölt határidőn belül. Ugyanakkor azonban a személy a megjelölt határidő lejárta előtt hozzájárulhat az átadásához, ha azt a megkeresett állam joga lehetővé teszi. Ebben az esetben, amint lehetséges, a megkeresett állam haladéktalanul átadja a személyt a Bíróságnak.

(4) Az a tény, hogy az átadni kért személyt a (3) bekezdés szerint szabadon bocsátották, nem befolyásolja hátrányosan későbbi letartóztatását és átadását, ha az átadás iránti megkeresést és az azt alátámasztó dokumentumokat később eljuttatják.

⁵⁴ Római Statútum 93. cikk (1) A részes államok a jelen Fejezet rendelkezéseinek és a nemzeti eljárási joguknak megfelelően teljesítik a Bíróság megkereséseit annak érdekében, hogy a következő módon nyújtsanak jogsegélyt a nyomozás és a büntetőeljárás során:

a) A személyek azonosítása és tartózkodási helyük, illetve dolgok feltalálási helyének megállapítása;

b) Bizonyítás-felvétel, ideértve az eskü alatti vallomásokot, valamint a bizonyítékok bemutatását, köztük a szakvélemények és a Bíróság számára szükséges jelentések elkészítése;

c) A gyanúsítottak vagy vádlottak kihallgatása;

d) Iratkézbesítés, ideértve a bírósági iratokat is;

e) A személyeknek a Bíróság előtt tanúként vagy szakértőként önkéntes megjelenésének elősegítése;

f) Személyek ideiglenes átadása a (7) bekezdés szerint;

g) Helyszíni szemlék, ideértve sírok exhumálását és megvizsgálását;

h) Házkutatások és lefoglalások foganatosítása;

i) Jegyzőkönyvek és dokumentumok megküldése, ideértve a hivatalos jelentéseket és dokumentumokat is;

j) A sértettek és tanúk védelme, továbbá a bizonyítékok megóvása;

k) A bűncselekménnyel kapcsolatos jövedelmek, vagyontárgyak, aktívumok és eszközök azonosítása, felkutatása, befagyasztása vagy lefoglalása, esetleges elkobzás végett, a jóhiszemű harmadik személyek jogainak sérelme nélkül; és

l) Bármilyen más olyan jogsegély, amelyet a megkeresett állam joga nem tilt, és amely alkalmas a Bíróság joghatóságába tartozó büntettek miatti nyomozás és büntetőeljárás előmozdítására.

(2) A Bíróság jogosult az előtte megjelenő tanúnak vagy szakértőnek biztosítékot adni arra nézve, hogy a Bíróság nem vonja felelősségre, nem tartja fogva vagy egyéb módon nem korlátozza személyi szabadságát olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amelyet az adott személy a megkeresett államból való távozása előtt követett el.

(3) Ha valamely, az (1) bekezdés szerinti megkeresésben foglalt különleges jogsegélynyújtásból eredő intézkedés teljesítését a megkeresett államban általánosan alkalmazandó jogi alapelv tiltja, a megkeresett állam haladéktalanul tanácskozik a Bírósággal az ügy megoldása érdekében. A tanácskozások során figyelembe veszik, hogy a segítség más módon vagy bizonyos feltételek mellett megadható-e. Ha a tárgyalások nem vezetnek eredményre, a Bíróság szükség szerint módosítja a kérelmet.

(4) A 72. cikk szerinti a részes állam részben, vagy egészben csak akkor tagadhatja meg a jogsegélyt, ha a megkeresés olyan dokumentum szolgáltatására, vagy bizonyíték nyilvánosságra hozatalára vonatkozik, amely nemzetbiztonsági érdekeivel összefügg.

tése vonatkozik. Ez a fakultatív együttműködési kötelezettség összhangban áll az 1969. évi Bécsi Egyezmény⁵⁵ 34. cikkével, mely kimondja, hogy „a szerződés harmadik állam számára – annak beleegyezése nélkül – sem kötelezettségeket, sem jogokat nem hoz létre”.

(5) Az (1) bekezdés l) pontja szerinti jogsegély megtagadása előtt a megkeresett állam megfontolja, hogy a jogsegély meghatározott feltételek előírásával, illetve későbbi időpontban, vagy más módon megadható-e, természetesen úgy, hogy ha a Bíróság vagy a főügyész bizonyos feltételekkel is elfogadja a jogsegélyt, megtartja a feltételeket.

(6) Ha a jogsegélykérelem iránti megkeresést elutasítják, a megkeresett részes állam haladéktalanul értesíti a Bíróságot vagy a főügyészt az elutasítás indokairól.

(7) a) A Bíróság kérheti fogva tartott személy ideiglenes átadását azonosítás, tanúvallomás vagy a jogsegély más formája céljából. A személy a következő feltételekkel adható át:

[i] A személy megfelelő tájékoztatás után szabadon hozzájárul az ideiglenes átadáshoz; és

[ii] A megkeresett állam beleegyezik az ideiglenes átadásba, az állam és a Bíróság által megállapított feltételekkel.

b) Az ideiglenesen átadott személy továbbra is fogva tartva marad. Ha az ideiglenes átadás célja teljesült, a Bíróság kérelem nélkül visszaadja a személyt a megkeresett államnak.

(8) a) A Bíróság biztosítja a dokumentumok és információk titkosságát, azok kivételével, amelyek a megkeresésben meghatározottak szerint a nyomozáshoz vagy az eljáráshoz szükségesek.

b) A megkeresett állam, ha szükséges, titkosan átadhat dokumentumokat vagy információt a főügyésznek. A főügyész azokat csak újabb bizonyítékokhoz jutás érdekében használhatja fel.

c) A megkeresett állam vagy hivatalból, vagy a főügyész megkeresésére, később hozzájárulhat a dokumentumok vagy információ nyilvánosságra hozatalához. Ebben az esetben azok bizonyítékként használhatók az V. és a VI. Fejezet rendelkezései, továbbá az Eljárási és Bizonyítási Szabályzat szerint.

(9) a) [i] Ha egy részes állam a Bíróságtól és egy másik államtól nemzetközi kötelezettségei értelmében olyan párhuzamos kérelmeket kap, amelyek nem átadásra vagy kiadatásra vonatkoznak, a részes állam megkísérli, a Bírósággal és a másik állammal tárgyalva, mindkét megkeresés teljesítését, ha szükséges, az egyik vagy másik megkeresés teljesítésének elhalasztásával, vagy feltételekhez kötésével.

[ii] Ennek hiányában a párhuzamos kérelmeket a 90. cikkben meghatározott alapelvek szerint teljesíti.

b) Ha azonban a Bíróság megkeresése olyan információra, vagyontárgyra vagy személyekre vonatkozik, amely vagy akik nemzetközi szerződés alapján harmadik állam vagy nemzetközi szervezet ellenőrzése alatt állnak, a megkeresett állam értesíti erről a Bíróságot, és megkeresését továbbítja a harmadik államhoz vagy a nemzetközi szervezethez.

(10) a) A Bíróság kérelemre együttműködhet a részes állammal, és jogsegélyt nyújthat neki, ha az nyomoz vagy bírósági eljárást folytat olyan cselekmény ügyében, amely a Bíróság joghatósága alá tartozó büntettet képez, vagy a megkereső állam nemzeti joga szerint súlyos büntettnek minősül.

b) [i] Az a) pont szerint nyújtott jogsegély magában foglalja többek között:

a. Olyan nyilatkozatok, dokumentumok és másfajta bizonyítékok továbbítását, amelyekhez a Bíróság az általa folytatott nyomozás, vagy tárgyalás során jutott; és

b. A Bíróság rendelkezése alapján fogva tartott bármely személy kihallgatását;

[ii] A b) [i] a. alpont szerinti jogsegély nyújtása esetén:

a. Ha a dokumentumokhoz vagy másfajta bizonyítékokhoz egy állam segítségével jutott, a továbbításához az adott állam engedélye szükséges;

b. Ha nyilatkozatot, dokumentumot vagy másfajta bizonyítékot tanú, vagy szakértő szolgáltatott, a továbbítást a 68. cikk rendelkezései szerint teljesítik.

c. A Bíróság a jelen bekezdésben meghatározott feltételekkel teljesítheti azon állam megkeresését is, amely a jelen Statútumban nem részes állam.

⁵⁵ 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről.

A 12. cikk (3) bekezdése által használt „kérdéses bűncselekmények” kifejezést emellett az Eljárási és Bizonyítási Szabályzatának 44. szabályával összhangban kell értelmezni, mely szerint a 12. cikk (3) bekezdése alapján nem részes állam által tett nyilatkozat „az 5. cikkben szereplő, a helyzet szempontjából releváns bűncselekmények tekintetében” vonja maga után az ICC joghatóságának elismerését, semmint egyéni bűncselekmények vagy konkrét incidensek kapcsán.⁵⁶

A 12. cikk (3) bekezdése azt is lehetővé teszi az államok számára, hogy kiterjesszék a Bíróság időbeli joghatóságát. Főszabály szerint, a Római Statútum 11. cikke alapján a Bíróság joghatósága csak a statútum hatályba lépése után elkövetett bűncselekményekre terjed ki. Azon állam vonatkozásában pedig, amely a Római Statútum hatályba lépése után vált csak részes félé, a Bíróság azon bűncselekmények esetén járhat el, amelyeket azután követtek el, hogy a statútum ezen állam vonatkozásában hatályba lépett, kivéve, ha az állam a 12. cikk (3) bekezdésével összhangban hozzájárul, hogy az ICC joghatósága a ratifikáció előtt, de 2002. július 1-jénél nem régebben, feltételezetten elkövetett nemzetközi bűncselekményeket is lefedje. Így például Elefántcsontpart nem részes államként elfogadta, hogy a Bíróság joghatóságot gyakoroljon a területén 2002. szeptember 19. után elkövetett bűncselekmények felett.⁵⁷ Uganda⁵⁸ és a Kongói Demokratikus Köztársaság⁵⁹ pedig egyoldalú nyilatkozatokkal hagyta jóvá, hogy az ICC eljárjon a területükön elkövetett nemzetközi bűncselekmények miatt, beleértve azokat is, amelyeket azelőtt követtek el, hogy a Római Statútum Ugandában és a Kongói Demokratikus Köztársaságban hatályba lépett volna. 2015. január 1-jén Palesztina szintén a Római Statútum 12. cikk (3) bekezdése alapján nyújtott be a hivatalvezetőhöz a Bíróság joghatóságát elismerő nyilatkozatát, amellyel jóváhagyta, hogy az ICC eljárjon a „megszállt palesztin területeken” 2014. június 13. óta feltételezetten elkövetett nemzetközi bűncselekmények felett, jóllehet Palesztina csak később, 2015. január 2-án csatlakozott a Római Statútumhoz.⁶⁰ Valószínűsíthetően azonban a Bíróság – bizonyítékok biztosítása vagy folyamatos jellegű cselekmények feltárása céljából – figyelembe vehet olyan tényeket is, amelyek a 12. cikk (3) bekezdésében meghatározott időpont előtt

⁵⁶ Carsten STAHN – Mohamed M. EL ZEIDY – Hector OLÁSALO: „The International Criminal Court’s Ad Hoc Jurisdiction Revisited” *American Journal of International Law* 2005/99. 427–428., <https://doi.org/10.2307/1562506>; Hans-Peter KAUL: „Preconditions to the Exercise of Jurisdiction”, in Antonio CASSESE – Paola GAETA – John R.W.D. JONES (szerk.): *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* (Oxford: Oxford University Press 2002) 611.

⁵⁷ ICC, Registrar confirms that the Republic of Côte d’Ivoire has accepted the jurisdiction of the Court, 15 February 2005, ICC-CPI-20050215-91; ICC, Situation in the Republic of Côte d’Ivoire, Pre-Trial Chamber III, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorisation of an Investigation into the Situation in the Republic of Côte d’Ivoire, 3 October 2011, ICC-02/11-14, para. 10.

⁵⁸ Letter of the Prosecutor of 17 June 2004 attached to ICC, Presidency, Decision Assigning the Situation in Uganda to Pre-Trial Chamber II, 5 July 2004, ICC-02/04-1.

⁵⁹ Letter of the Prosecutor of 17 June 2004 attached to ICC, Presidency, Decision Assigning the Situation in the Democratic Republic of Congo to Pre-Trial Chamber I, 5 July 2004, ICC-01/04-1.

⁶⁰ ICC, Palestine declares acceptance of ICC jurisdiction since 13 June 2014, 5 January 2015, ICC-CPI-20150105-PR1080; The State of Palestine accedes to the Rome Statute, 7 January 2015, ICC-ASP-20150107-PR1082.

történtek, feltéve, hogy ezek a tények az említett időpont után bekövetkezett eseményekhez kapcsolódnak.⁶¹

A 12. cikkben egyúttal egyértelműen megjelenik az államszuverenitás elvének és a beleegyezés elvének érzékeny egyensúlya, mely valamennyi nemzetközi (büntető) bíróság esetén kulcsfontossággal bír.⁶² A szuverenitás által diktált balanszot a Római Statútum mindössze két esetben engedi felborítani: egyrészt amikor a Biztonsági Tanács kezdeményez eljárást az ICC előtt, másrészt amikor a személyes vagy funkcionális immunitás a Bíróság előtt büntethetőséget kizáró okként nem hivatkozható.⁶³

3. ÓVATOS PROGNÓZISOK, AVAGY AZ UKRAJNAI HELYZET LEHETSÉGES JÖVŐBELI KILÁTÁSAI

Az orosz–ukrán konfliktus várhatóan számos kihívással szembesíti majd a jövőben a Bíróságot. Ezek közül elsőként Oroszország kitartó ellenségességét érdemes megemlíteni az ICC-vel szemben, amely jelentősen megnehezítheti a bizonyítékok gyűjtését, különösképpen az orosz ellenőrzés alá vont kelet-ukrajnai területeken (gondoljunk csak például Mariupol ostromára).⁶⁴ Jelen sorok írásáig a Főügyészi Hivatal nem kapott választ az orosz hatóságoktól az ukrajnai eseményekkel kapcsolatban feltett kérdéseire, és valószínűsíthető, hogy soha nem is fog...⁶⁵

Ügyszintén komplikálnak tűnik az orosz állampolgárságú terheltek ellen kibocsátott letartóztatási parancsok végrehajtása, mivel saját végrehajtó apparátus hiányában a Bíróság csak a nemzeti hatóságokra támaszkodhat a terheltek átadásában.⁶⁶ Az együttműködés⁶⁷ hiányából eredő nehézségek eklatáns példaként érdemes felidézni az ICC Omár al-Bashir ügyében⁶⁸ végigjárt és soha véget nem érő kálváriáját, amelyben szintén egy nem részes állam állampolgára ellen indult nemzet-

⁶¹ STAHN–EL ZEIDY–OLÁSOLO (56. lj.) 429–431.

⁶² Peter MALANCZUK: *Akehurst's Modern Introduction to International Law* (New York: Routledge 1997) 17.; Dapo AKANDE: „Prosecuting Aggression: The Consent Problem and the Role of the Security Council” *Oxford Legal Research Paper Series* 2011/10. 1–42., <https://doi.org/10.2139/ssrn.1762806>.

⁶³ Lásd bővebben: BÉRES (33. lj.) 1–216. ICC, *Prosecutor v. Al-Bashir*, Appeals Chamber, Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal, 6 May 2019, ICC-02/05-01/09-397-Corr.

⁶⁴ BBC, Ukraine war in maps: Tracking the Russian invasion after six months, 24 August 2022, www.bbc.com/news/world-europe-60506682.

⁶⁵ ICC, OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A. A. Khan QC on his visits to Ukraine and Poland: „Engagement with all actors critical for effective, independent investigations.” 16 March 2022, www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=20220316-prosecutor-statement-visit-ukraine-poland; ITV, Russia not responding to International Criminal Court amid war crimes investigation, prosecutor says, 25 March 2022, www.itv.com/news/2022-03-25/russia-not-responding-to-icc-amid-war-crimes-investigation-prosecutor-says.

⁶⁶ BÉRES Nóra: „A Nemzetközi Büntetőbíróság mint félkarú óriás? Az együttműködési kötelezettség és az államfői immunitás összeütközése esetén alkalmazható megközelítési módok a hatékonyság elvének tükrében” in BRAGYOVA András – SZABÓ Miklós (szerk.): *Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 17.* (Miskolc: Bibo Kiadó 2017) 11–28.

⁶⁷ Kovács Péter: *Bevezetés a Nemzetközi Büntetőbíróság joggyakorlatába* (Budapest: Pázmány Press 2021) 253–266.

⁶⁸ ICC, *Prosecutor v. Al-Bashir*, ICC-02/05-01/09, www.icc-cpi.int/darfur/albashir.

közi büntetőeljárás (ugyanakkor igaz, hogy al-Bashír ügyét államfői pozíciója még tovább bonyolította).⁶⁹

Az orosz kormány vezetőivel szemben elrendelt szankciós utazási tilalmak⁷⁰ csak még inkább csökkentik az esélyét a jövőbeli terheltek átadásának, vagyis annak, hogy egy olyan részes állam területére utazzanak, amelyik letartóztatja, majd átadja őket a Bíróságnak. Ennek tükrében azt mondhatjuk, hogy csupán egy oroszországi rendszerváltás fújhatna szelet a Bíróság vitorlájába, jöllehet a jóslatokba bocsátkozás szándékát nélkülözve azt mondhatjuk, jelen állás szerint ennek az esélye minimálisra tehető.

Szintén kihívásokat vetít előre, hogy az elmúlt években a Főügyészi Hivatal a folyamatosan növekvő munkateherrel párhuzamosan lényeges költségvetési problémákkal szembesült, ami arra készítette a főügyészt, hogy kiegészítő anyagi hozzájárulást kérjen a részes államoktól az ukrajnai nyomozás megkezdéséhez.⁷¹ A támogatás példátlan mértékű megnyilvánulása volt, hogy az ICC 21 részes állama megerősítette, hogy hajlandó nemzeti szakértőket kirendelni, 20 részes állam pedig beleegyezett, hogy további pénzügyi forrásokat biztosít. Ezzel egyidejűleg megjelentek a szelektív igazságszolgáltatással kapcsolatos aggályokat is, noha a főügyész később bejelentette, hogy a pénzeszközöket és az egyéb forrásokat valamennyi ICC előtti helyzet között szétosztják.⁷²

Említésre méltó, hogy Ukrajnában fontos fejlemények történnek a hadifogság-ba esett, alacsony rangú orosz katonák elszámoltatásával kapcsolatban: az első bűnösséget kimondó ítéleteket a közelmúltban hozták meg az ukrán bíróságok.⁷³ Mindazonáltal a „kis halak” felelősségre vonása valószínűleg csak korlátozottan

⁶⁹ CSAPÓ Zsuzsanna: „Az állam- és kormányfői immunitás versus a hivatali minőség irrelevanciájának elve a felelősségre vonáskor. Az Afrikai Unió kezdeményezése tanácsadó vélemény kérésére a Nemzetközi Bíróságtól” *Állam- és Jogtudomány* 2019/1. 19–35.

⁷⁰ Council of the European Union, EU adopts package of sanctions in response to Russian recognition of the non-government controlled areas of the Donetsk and Luhansk oblasts of Ukraine and sending of troops into the region, 23 February 2022, www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/23/russian-recognition-of-the-non-government-controlled-areas-of-the-donetsk-and-luhansk-oblasts-of-ukraine-as-independent-entities-eu-adopts-package-of-sanctions/; European Commission, Press statement by President von der Leyen on the fifth round of sanctions against Russia, 5 April 2022, ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_22_2281.

⁷¹ ICC, OTP (35. lj.); ICC, OTP, Fatou Bensouda, „Without Fear or Favour”: Reflections on my term as Prosecutor of the International Criminal Court – Farewell end of term statement, 15 June 2021, www.icc-cpi.int/itemsDocuments/20210615-prosecutor-fatou-bensouda-end-of-term-farewell-statement.pdf; ICC, OTP, (5. lj.); ICC, OTP (65. lj.).

⁷² ICC, OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A. A. Khan QC: Contributions and support from States Parties will accelerate action across our investigations, 28 March 2022, www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=20220328-prosecutor-statement-investigations; ICC, OTP, Prosecutor Karim A. A. Khan QC announces deployment of forensics and investigative team to Ukraine, welcomes strong cooperation with the Government of the Netherlands, 17 May 2022, www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-announces-deployment-forensics-and-investigative-team-ukraine.

⁷³ Solomyansky District Court of Kyiv City, Case of Vadim Shishimarin, public announcement of the verdict, 5 Kanal, 23 May 2022; Kotelevsky District Court in Poltava Region, Case of Oleksandr Ivanov and Oleksandr Bobykin, 31 May 2022, www.youtube.com/watch?v=AVCunNEZGQc.

éredкли majd az ICC-t, amely egyszersmind azt jelenti, hogy az ukrán igazságszolgáltatásra hárul majd az ilyen perek lefolytatásának nagy része.

A kihívások mellett ugyanakkor páratlan lehetőségek, jó gyakorlatok is kínálkoznak az ukrainai helyzet kapcsán, így az ICC erőforrásainak példátlan mértékű felhasználása, valamint a Bíróság és a nemzeti hatóságok közötti együttműködésre való újbóli összpontosítás. 2022 májusában az ICC főügyésze az eddigi legnagyobb létszámú, negyvenkét nyomozóból, köztük kirendelt nemzeti szakértőkből álló delegációt⁷⁴ küldött Ukrajnába bizonyítékok gyűjtése céljából. Ezzel új fejezet nyílt az ICC történetében, amely más, azaz a Bíróságon kívüli szereplőkkel együtt nyíltabban és átláthatóbban vesz részt a helyszíni vizsgálatokban, beleértve az Eurojust égisze alatt Ukrajna és más államok által létrehozott közös nyomozócsoportot, amelyhez később az Bíróság is csatlakozott. A számos akadály ellenére az ukrainai ICC-vizsgálat magában hordozza annak az ígéretet, hogy az olyan erős államoknak az állampolgárai mint Oroszország sem menekülhetnek a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás elől, még akkor sem, ha ez jelenleg csak a távoli jövő zenéjének halatszik.

4. KÖVETKEZTETÉSEK, ZÁRÓ GONDOLATOK

Oroszország 2022. február 24-én Ukrajna ellen megindított teljes inváziója az egész nemzetközi közösséget megrázta: aligha tudnánk olyan országot említeni, amelyik teljesen közömbös vagy néma maradt az események után. Egyúttal rögtön meg is kezdődött a lehetőségek keresése, azaz annak számba vétele, hogy milyen nemzetközi jogi eszközök állnak az államok rendelkezésére az elszámoltatás érdekében, és ekképpen az ICC hamar látótérbe került.

Minthogy azonban a Római Statútumnak sem Oroszország, sem Ukrajna nem részes állama, a Bíróság joghatóságához vezető út meglehetősen sajtáságosnak bizonyul: az ICC az Ukrajna által 2015 szeptemberében tett nyilatkozat alapján nyert *ad hoc* eljárási képességet a helyzet kapcsán. A joghatósági keretrendszer értelmében (i) a Bíróság joghatósága egészen 2013. november 21-ig nyúlik vissza; (ii) agresszió esetén nem, de népirtás, emberiesség elleni vagy háborús bűncselekmények esetén a joghatóság *de iure* szilárd alapokon áll; valamint (iii) a területi elvtükreben a Bíróság az Ukrajna területén feltételezhetően elkövetett valamennyi bűncselekmény miatt eljárhat, függetlenül az elkövetők állampolgárságától. Az ICC el-

⁷⁴ ICC, OTP, General of Ukraine, The Office of the Prosecutor of the ICC joined a joint investigative team of Ukraine, Lithuania and Poland regarding the prosecution of Russian crimes, 25 April 2022, www.gp.gov.ua/ua/posts/ofis-prokurora-mks-prijednavsya-do-spilnoyi-slidcoyi-grupi-ukrayini-litvi-ta-polshhi-shhodo-rozsliduwannya-zlociniu-uf; Eurojust, European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, ICC participates in joint investigation team supported by Eurojust on alleged core international crimes in Ukraine, 25 May 2022, www.eurojust.europa.eu/news/icc-participates-joint-investigation-team-supported-eurojust-alleged-core-international-crimes; ICC, Office of the Prosecutor, Towards a More Just World, Annual Report of the Office of the prosecutor, 1 December 2022, www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-12/2022-12-05-annual-report-of-the-office-of-the-prosecutor.pdf.

járásának megindítása más szempontból is egyedinek bizonyul, tudniillik a Római Statútum negyvenhárom részes állama együttesen utalta az orosz–ukrán konfliktust a Főügyész Hivatal elé. Utóbbi, szimbolikus jelentősége mellett, soha nem látott legitimációt adott az előzetes vizsgálat, illetve a nyomozás folytatásának, ezen túl szükségtelenné tette, hogy a főügyésznek engedélyt kelljen kérnie a tárgyalás-előkészítő kamarától az események kivizsgálásához. Arról már nem beszélve, hogy a közös összefogással a Főügyész Hivatal lényes időnyereséghez is hozzájutott.

Illúzióinkat félretéve érdemes gondolnunk az eljárás során várható nehézségekre is: az orosz csapatok által elfoglalt területeken történő bizonyítékgyűjtésre, a letartóztatási parancsok végrehajtásának perspektíváira, vagy a Bíróság anyagi forrásainak szűkösségére. Minden reálpolitikai aggály dacára azonban a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás jelen helyzetben (is) rendkívüli, garanciális jelentőséggel bír, azt üzenve, hogy a büntetlenség kultúrájával a nemzetközi közösség leszámolt egyszer és mindenkorra, a legsúlyosabb bűncselekmények pedig nem maradhatnak büntetőjogi megtorlás nélkül. Jóllehet még mindig nem érkeztünk el a nemzetközi büntetőjog aranykorába, jó úton haladunk, és fontos megtanulnunk értékelni a részsikereket is. Elég csak arra gondolnunk, hogy a második világháború után honnan indultunk...